

Дугинець Г. В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Київський національний торговельно-економічний
університет, Київ, Україна.
19 вул. Кіото, Київ, 02156 Україна
a.duginets@yandex.ru

УДК 339.5.025.72

Тронько В. В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Київський національний торговельно-економічний
університет, Київ, Україна.
19 вул. Кіото, Київ, 02156 Україна
vera.tronko@gmail.com

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ЗВТ+) між Україною та ЄС: реалії і перспективи

Анотація. Мета статті полягає в дослідженні реальних умов набуття чинності Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ) та визначені подальших перспектив українських підприємств залежно від її реалізації. Проаналізовано сучасний стан розвитку торговельних відносин між ЄС та Україною. Визначено основні перешкоди для виходу українського малого та середнього бізнесу на ринок ЄС. З'ясовано, що діючі торгові преференції не дали очікуваного ефекту, а готовність українських підприємств поставляти продукцію до ЄС виявилась низькою. З огляду на перспективи реалізації ПВЗВТ обґрунтовано можливість інтеграції українських підприємств до глобальних ланцюжків створення доданої вартості (ГЛСДВ) та розвиток імпортозаміщення в національній економіці.

Ключові слова: зона вільної торгівлі; експорт; імпорт; стандартизація; МСП; глобальні ланцюжки створення доданої вартості.

Ganna Duhinets

PhD (Economics), Associate Professor, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
19 Kyoto Str., Kyiv, 02156 Ukraine

Vira Tronko

PhD (Economics), Associate Professor, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
19 Kyoto Str., Kyiv, 02156 Ukraine

Deep and Comprehensive Free Trade Area between Ukraine and EU (DCFTA): realities and prospects

Abstract. The purpose of the article is to study the real conditions of coming into effect of the Agreement on the Deep and Comprehensive Free Trade Area between the EU and Ukraine (DCFTA) and future prospects from its implementation for Ukrainian enterprises. The current state of trade relations between the EU and Ukraine is analyzed. The main obstacles to the entry of Ukrainian SMEs into the EU market are determined. A conclusion is drawn that the current trade preferences have not given the desired effect, and the readiness of Ukrainian companies to supply the EU turned out to be low. The ability to integrate Ukrainian enterprises into global value chains (GVC) and the development of import substitution in the national economy are identified and proved to be prospects of implementing the DCFTA.

Keywords: Free Trade Zone; Export; Import; Standardisation; SMEs; Global Value Chain

JEL Classification: F150; F190

Дугинець А. В.

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры международной экономики,
Киевский национальный торгово-экономический университет, Киев, Украина

Тронько В. В.

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры международной экономики,
Киевский национальный торгово-экономический университет, Киев, Украина

Глубокая и всеохватывающая зона свободной торговли (ЗСТ+) между Украиной и ЕС: реалии и перспективы

Аннотация. Цель статьи заключается в исследовании реальных условий вступления в силу Соглашения о глубокой и всеохватывающей зоне свободной торговли между Украиной и ЕС (ГВЗСТ) и определении дальнейших перспектив украинских предприятий в связи с её реализацией. Проанализировано текущее состояние развития торговых отношений между ЕС и Украиной. Определены основные препятствия для выхода украинского малого и среднего бизнеса на рынки ЕС. Сделан вывод относительно того, что действующие торговые преференции не дали ожидаемого эффекта, а готовность украинских предприятий поставлять продукцию в ЕС оказалась низкой. Обоснованно в качестве перспектив от реализации ГВЗСТ возможность интеграции украинских предприятий в глобальные цепочки создания добавленной стоимости (ГЦСДС) и развитие импортозамещения в национальной экономике.

Ключевые слова: зона свободной торговли; экспорт; импорт; стандартизация; МСП; глобальные цепочки создания добавленной стоимости.

1. Постановка проблеми. На початку XXI століття розпочалися глобальні трансформації у світовій економічній і політичній системі, які були зумовлені поширенням ідей європейської інтеграції. Основним каталізатором цих процесів став Європейський Союз, який в сучасних умовах є прикладом реалізації загальноцивілізаційних і демократичних норм створення європейської держави.

Сьогодні відносини між Україною та ЄС трансформуються в новий формат, який спрямований на створен-

ня поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) Україна – ЄС і поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку Євросоюзу. Враховуючі те, що з 1-го січня 2016 року ця угода набуває чинності, кожному економічному суб'єкту українського суспільства необхідно розуміти, які саме переваги будуть отримані та які проблеми необхідно вирішувати в умовах реалізації Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ЗВТ+), яка є невід'ємною частиною Угоди про асоціацію з ЄС.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що обрана тема є предметом уваги українських науковців. До того ж актуальність досліджуваної проблематики підтверджують чисельні спроби проведення громадських обговорень та зустрічей для визначення подальших спільних дій влади та бізнесу з метою покращення умов ведення бізнесу з європейськими партнерами та залучення інвестицій в Україну.

Стосовно існуючих теоретичних напрацювань у цій сфері зауважимо, що розвиток регіонального співробітництва України в контексті європейської інтеграції досліджували І. Гладій [1], Л. Прокопенко, О. Рудік, І. Шумляева [2], особливості транскордонного співробітництва між Україною та ЄС – Є. Кіш [3], можливості використання досвіду нових членів Європейського Союзу в Україні – В. Куйбіда, А. Ткачук, Т. Забуковець-Ковачич, [4]. Дослідженню наслідків створення зони вільної торгівлі та їхнього впливу на українське суспільство присвячено праці О. Бетлій, І. Бураковського та інших [5; 6], а також праці науковців Міжнародного інституту перспективних досліджень [7]. У контексті досягнення мети дослідження інтерес викликають праці іноземних вчених які досліджують питання формування та функціонування глобальних ланцюжок створення вартості, а саме Р. Купмана, У. Пауерса, Ч. Ванга и Ш. Ч. Вея (Koopman, Powers, Wang, Wei, 2010; Koopman, Wang, Wei, 2012) [8; 9]. Високо оцінюючи вклад вищезазначених вчених і отримані ними результати, слід, визнати, що ряд питань, які пов'язані з проблемами та перспективами реалізації Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ЗВТ+) України з ЄС залишаються не до кінця вирішеними у зв'язку з постійними структурними трансформаціями економіки країни. Тому автори вважають за необхідне проведення більш ґрунтовного дослідження, що й обумовило постановку відповідної мети.

3. Мета статті – дослідити реальні умови набуття чинності Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС та окреслили подальші перспективи українських підприємств залежно від її реалізації.

4. Основні результати дослідження. Взаємодія з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань між Україною та Європейським Союзом розпочалась одразу після набуття незалежності нашою країною. Фактично Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС від 16 червня 1994 р. набула чинності 1 березня 1998 р. На сьогодні відносини між Україною та ЄС знаходяться на новому етапі розвитку співробітництва, особливо у контексті підписаної в червні 2014 року економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Слід зазначити, що нині реалізовано майже всі умови, які були висунуті нашої країні відповідно до підписаних документів. Проте, незважаючи на це, тривалість і вартість оформлення експортно-імпорتنних операцій в Україні є найвищими в регіоні.

На тлі всебічної підтримки Європейського Союзу, кожному економічному суб'єкту необхідно розуміти, які саме конкурентні переваги потрібно розвивати та які проблеми вирішувати в умовах реалізації угоди щодо поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ+) з ЄС. Слід зазначити, що положення щодо реалізації угоди виписані у 15 главах, 25 додатках і 2 протоколах. Огляд ключових елементів угоди надано у публікаціях Представництва Євросоюзу в Україні, Міжнародного центру перспективних досліджень, Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, а також Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [5; 7; 10; 11]. Тому вважаємо за необхідне перейти одразу до аналізу економічних умов, у яких має набути чинності ця Угода.

Враховуючи умови Угоди для українських товарів, які експортуються в ЄС, з 2014 р. до 2017 р. діють префе-

ренційні митні ставки, що не передбачають аналогічного митного режиму при ввезенні європейських товарів до України. Однак за час дії таких преференцій темпи експорту українських товарів до ЄС значно коливалися від стрімкого зростання в 2014 р. до значного падіння в січні-квітні 2015 р. Як результат, за підсумками 9 місяців 2015 року експорт товарів до країн ЄС (28) зменшився порівняно з аналогічним періодом минулого року на 30,4% і становив 11,1 млрд доларів США (рис. 1).

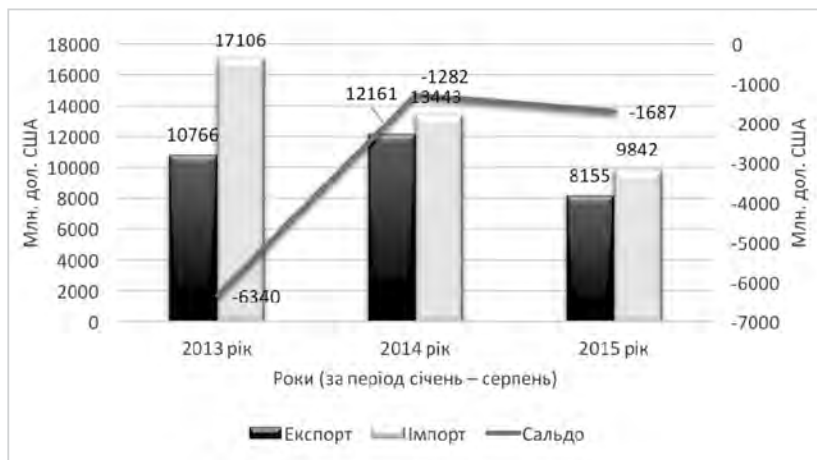

Рис. 1: Динаміка взаємної торгівлі між Україною та ЄС, 2013-2015 рр.
Джерело: Розраховано на основі [12]

Fig. 1: Dynamics of mutual trade between Ukraine and EU, 2013-2015
Source: Calculated by the authors based at [12]

Основними детермінантами падіння експорту є:

- зменшення попиту на українську продукцію та несприятлива цінова кон'юнктура на зовнішніх товарних ринках в умовах значної залежності вітчизняних підприємств від зовнішніх ринків збуту;
- погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств та підвищення собівартості вітчизняної продукції;
- обмеження щодо українського експорту на ринках країн Митного Союзу, в першу чергу, з боку Російської Федерації. Це призвело до зменшення обсягів української експортної продукції на 29,5 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року по країнах СНД.
- проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях, внаслідок чого було призупинено виробництво на більшості підприємств, продукція яких спрямована на експорт. Сумарний внесок цих регіонів склав 46,1% загального темпу зменшення експорту [12]. Зазначимо, що в майбутньому потрібно врахувати також негативний кумулятивний ефект у супутніх галузях від виключення зазначених експортоутворювальних регіонів країни із зовнішньоекономічної діяльності.

У результаті вжитих заходів щодо диверсифікації експорту обсяги поставки українських товарів до країн Європейського Союзу за 2014 р. склали 35,1% від загального обсягу українського експорту. Причому зростання відбулося за рахунок скорочення частки Російської Федерації в експорті нашої країни (з 27,7% до 17,1% за 8 міс 2015 р.) [12].

Згідно статистичних даних за 8 місяців 2015 року питома вага торгівлі товарами та послугами України з ЄС складала 32,3% від загального обсягу торгівлі України, що становило 8,2 млрд дол. США. Основне місце за групами товарів займає продукція металургійного комплексу (2,12 млрд дол. США); продукція АПК та харчової промисловості – 2,22 млрд дол. США, продукція машинобудування – 1,23 млрд дол. США та мінеральні продукти – 1,00 млрд дол. США. Питома вага імпорту з країн ЄС за згаданий період збільшилася на 6,5% та складала 42,4% від загального обсягу імпорту в Україну. 8,8% загального експорту українських товарів імпортується 10 країнами світу. У структурі експорту товарів з України суттєво скоротилася частка Російської Федерації (з 20,1% до 12,7%) (рис. 2).

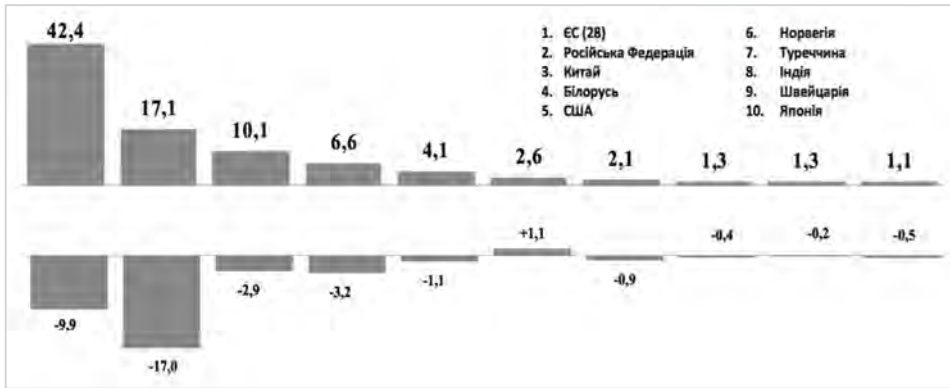

Рис. 2: ТОП-10 основних постачальників товарів до України за січень-липень 2015 р, %.

Джерело: Розраховано на основі [12]

Fig. 2: TOP-10 main suppliers of goods to Ukraine, January-July, 2015, %
Source: Calculated by the authors based at [12]

Однією з причин суттєвого падіння українського експорту до країн Євросоюзу є його сировинна залежність. Так за 8 місяців 2015 року падіння експорту сировини склало 38%, напівфабрикатів – 42%, тоді як готових виробів і товарів з високим ступенем обробки – 21%. Падіння світових цін на сировину разом із проблемами в окремих галузях (металургія, видобуток вугілля) спричинило падіння сировинно залежного експорту нашої країни [13]. Однак, важливим є те, що ці преференції активізували експорт до ЄС у тих секторах, де домінують малі та середні підприємства (МСП), класифікація яких в Україні з 2012р. повністю відповідає нормам ЄС (EU Recommendation 2003/361): мале підприємство – це підприємство з прибутком, який не перевищує 10 млн євро та складом працюючих до 50 осіб. Середнє підприємство має до 50 млн євро прибутку та до 25 працюючих. Структура МСП в Україні за кількістю суб'єктів показує приблизно подібну пропорцію до ЄС із абсолютною перевагою в загальній кількості суб'єктів, що займаються торгівлею (рис. 3а та 3б).

Слід зазначити, що українські МСП мають значний потенціал для виходу на європейський ринок, але також існує низка перешкод для подальшого розвитку торговельних відносин в цьому напрямку.

По-перше, це невідомість, яка полягає в слабкій поінформованості щодо ринку ЄС та умов ведення бізнесу в країнах-членах об'єднання. Маються на увазі маркетин-

гова інформація, митні та юридичні процедури, вимоги до якості тощо. По-друге, це відсутність відповідних комунікативних навиків персоналу, зокрема вільного володіння іноземними мовами; відсутність сталих контактів з європейськими діловими партнерами, незнання українських брендів на ринках ЄС. По-третє, низька готовність виконувати вимоги ринку, при цьому не лише технічні вимоги, але й ті, що стосуються термінів поставок тощо. Адаптація до стандартів і норм ЄС (стандартів продовольчої безпеки, директиви REACH тощо) та процес отримання необхідних експортних сертифікатів призведе до збільшення витрат українських підприємств, зменшити які можливо за рахунок попередньої перевірки відповідності до вимог ЄС за рахунок залучення українських консультантів з питань експорту та виходу на зовнішні ринки (кількість яких зараз є недостатньою) або формування власного відділу з питань сертифікації та стандартизації. Останнє є більш реальним для великих підприємств, а не МСП.

По-четверте, на наш погляд основне, це відсутність реальних інструментів державної підтримки. До речі існуючі зараз терміни повернення валютної виручки протягом 90 днів створюють значні перешкоди для налагодження торговельних взаємодій з європейськими діловими партнерами. Це також стосується складної ситуації з повернення ПДВ, заборгованість за яким станом на 01.11.2015 складає майже 24 млрд грн.

5. Висновки. Діючі торгові преференції не дали очікуваного ефекту, а готовність українських підприємств поставляти продукцію до ЄС виявилася низькою. Водночас, зараз існує можливість досягти значного економічного розвитку за рахунок інтеграції українських підприємств до глобальних ланцюжків створення доданої вартості (ГЛСДВ) та підтримки розвитку імпортозаміщення в українській економіці надасть необхідний поштовх до її розвитку.

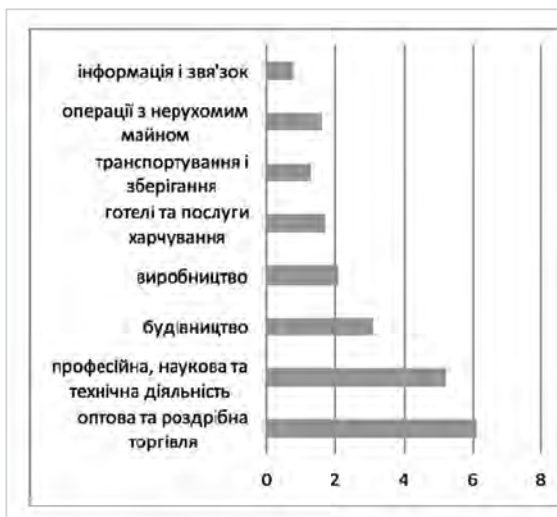

Рис. 3а: Структура МСП ЄС28 за видами діяльності, 2011, млн од. Джерело: [13]

Fig. 3a: Structure of SMEs in EU-28 by types of activity, 2011, mln of entities
Source: [13]

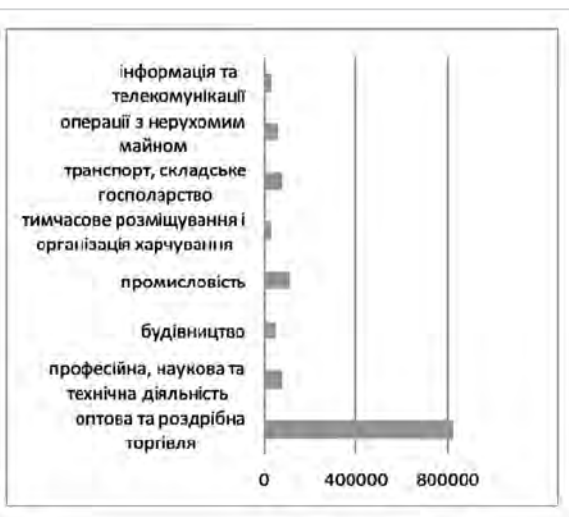

Рис. 3б: Структура МСП України за видами діяльності, 2012, од. Джерело: [13]

Fig. 3b: Structure of SMEs in Ukraine by types of activity, 2012
Source: [13]

Стосовно інтеграції національних підприємств до ГЛСДВ зазначимо, що вже є приклади успішного здійснення цього процесу. Так, у 2014 році низка українських підприємств експортувала до ЄС, переважно до Угорщини та Нідерландів, комплектуючих до телефонів на суму понад 59 млн дол. США. Це свідчить про те, що приладобудівні підприємства України можуть успішно працювати на технологічні ланцюжки, що створюються потужними транснаціональними корпораціями. Також існує значний потенціал українських машинобудівельних підприємств, що виробляють літаки, автомобілі, побутову техніку та іншу продукцію машинобудування, але для підтримки інтеграції до ГЛСДВ необхідно створити в країні нову систему розвитку суспільства, основними елементами якої є пріоритетний розвиток людського капіталу, освіти та науки.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС однозначно треба розглядати як визначну подію в стосунках сторін. Однак якщо для Євросоюзу Угода про асоціацію означає успіх політики «Східного партнерства»

та вихід на новий ринок європейських товарів, то для України Угода є вибором стратегічного напрямку структурної трансформації країни, а також формування та розвитку конкурентоспроможної економіки в системі сучасних міжнародних відносин. Варто наголосити на тому, що зміни вже почалися. Це повинно було статися ще влітку 2014 року. Отже, основні перспективи Угоди про ПЗВТ, поряд з економічними та соціальними здобутками, – це максимальна ефективна співпраця Уряду та бізнесу, причому обов'язково на паритетній основі, оскільки зараз про основні кроки Уряду підприємці дізнаються через європейські бізнес-асоціації, а не напряму від урядових установ.

Таким чином, подальші дослідження повинні бути спрямовані на обґрунтування та запровадження дієвих механізмів і інструментів паритетного державно-приватного партнерства з метою адекватного узгодженого реагування на поточні й майбутні регіональні проблеми в процесі імплементації Угоди.

Література

1. Міжнародні виробничі мережі в Європі: монографія / І. Й. Гладій, І. Я. Зварич. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 292 с.
2. Прокопенко Л. Л. Розвиток регіонального співробітництва України в контексті європейської інтеграції: монографія / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, І. Д. Шумляєва; [за заг. ред. Л. Л. Прокопенка]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2008. – 132 с.
3. Кіш Є. Транскордонне співробітництво та регіональна політика Європейського Союзу / Є. Кіш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ewi.org.ua/chastyina-1>
4. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / Василь Куйбіда, Анатолій Ткачук, Тетяна Забуковець-Ковачич; за заг. ред. Р. Ткачука. – К.: Леста, 2010. – 224 с.
5. Економічна складова Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління / О. Бетлій, М. Риженок, К. Кравчук, В. Кравчук, І. Коссе, С. Галько, Д. Науменко, В. Мовчан, І. Бураковський, Г. Кузнецова. – К., «Альфа-ПІК» 2014. – 140с.
6. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами / І. Бураковський, В. Мовчан, О. Вітер [та ін.]. – К.: К.І.С., 2004. – 358 с.
7. Вплив створення зони вільної торгівлі з ЄС на економіку України. Аналітичне дослідження / Міжнародний центр перспективних досліджень – Київ, 2013. – 197 с.
8. Koopman R., Powers W., Wang Z., Wei Shang-Jin (2010) Give Credit Where Credit Is Due: Tracing Value Added in Global Production Chains. NBER Working Paper no 16426, Cambridge: National Bureau of Economic Research.
9. Koopman R., Wang Z., Wei Shang-Jin (2012) Tracing Value-Added and Double Counting in Gross Exports. NBER Working Paper no 18579, Cambridge: National Bureau of Economic Research.
10. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_relation/free_trade_agreement/index_uk.htm
11. Економічні наслідки Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. ПРЕС-РЕЛІЗ / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К., 2014. – 2 с.
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Ширше погляд на МСП / Д. Ляпін // Діловий вісник. Журнал ТПП України. - ВЦ «Софія-А», Київ. - №10 (257), 2015. - С. 30-32.
14. EU Strategic Partnership with the Mediterranean and the Middle East. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Partnership%20Mediterranean%20and%20Middle%20East.pdf>
15. European Neighbourhood and Partnership Instrument Eastern Regional Programme Strategy. Paper 2007–2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_eastern_rsp_en.pdf

Стаття надійшла до редакції 4.11.2015

References

1. Hladii, I. I., & Zvarych, I. I. (2011). *International production networks in Europe*. Ternopil: Ekonomichna dumka (in Ukr.).
2. Prokopenko, L. L. (2008). *Promotion of regional cooperation in the context of European integration*. Dnipropetrovsk: DRIDU NADU (in Ukr.).
3. Kish, Ye. *Cross-border cooperation and regional policy of the European Union*. Retrieved from <http://ewi.org.ua/chastyina-1> (in Ukr.)
4. Kuibida, V., Tkachuk, A., & Zabukovets-Kovachych, T. (2010). *Regional policy: the legal regulation. Experience in Ukraine and throughout the world*. Kyiv: Lesta (in Ukr.).
5. Betlii O., Ryzhenkov, M., Kravchuk, K., Kravchuk, V., Kosse, I., Halko, S., Naumenko, D., Movchan, V., Burakovskiy, I., & Kuznetsova, H. (2014). *The economic component of the Ukraine-European Union Association Agreement: implications for business, population and public administration*. Kyiv: Alfa-PIK (in Ukr.).
6. Burakovskiy, I., Movchan, V., & Viter, O. (2004). *The extension of the European Union and its impact on relations between Ukraine and the neighbouring countries of Central Europe*. Kyiv: K.I.S. (in Ukr.).
7. *The impact of the European Union free trade area on the economy of Ukraine*. . Kyiv: International Centre for Policy Studies (in Ukr.).
8. Koopman, R., Powers, W., Wang, Z., & Wei Shang-Jin (2010). *Give Credit Where Credit Is Due: Tracing Value Added in Global Production Chains*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
9. Koopman, R., Wang, Z., & Wei Shang-Jin (2012). *Tracing Value-Added and Double Counting in Gross Exports*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
10. *The free trade area between Ukraine and the EU*. Retrieved from http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_relation/free_trade_agreement/index_uk.htm
11. *Economic consequences of the Ukraine-European Union Association Agreement* (2014). Kyiv: PRES-RELIZ (in Ukr.).
12. *The official website of the State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukr.)
13. Liapin, D. (2015). A broader insight into SME. *Diloviy visnyk (The Business Herald)*, 10(257), 30-32. (in Ukr.).
14. *EU Strategic Partnership with the Mediterranean and the Middle East*. Retrieved from <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Partnership%20Mediterranean%20and%20Middle%20East.pdf>
15. *European Neighbourhood and Partnership Instrument Eastern Regional Programme Strategy*. Retrieved from http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_eastern_rsp_en.pdf

Received 4.11.2015

ІНТЕРНЕТ-ХОЛДИНГ ІНСТИТУТУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

57 веб-ресурсів
www.soskin.info